

УДК 378.147:629.7:37.091.3

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2026.2.8>**С. Г. РАДУЛ***кандидат педагогічних наук, доцент,**доцент кафедри професійної та авіаційної мовної підготовки,**Українська державна льотна академія, м. Кропивницький, Україна**Електронна пошта: radul_sg@ukr.net**<https://orcid.org/0000-0002-0899-3719>***ВІТЧИЗНЯНІ СТРАТЕГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ
АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

У статті здійснено аналіз вітчизняних стратегій професійної самореалізації майбутніх авіаційних фахівців у процесі фахової підготовки. Обґрунтовано, що сучасна система вищої освіти орієнтується не лише на формування фахових компетентностей, а й на розвиток особистісного потенціалу здобувачів освіти, їх здатності до усвідомленої реалізації професійних можливостей у навчально-професійній діяльності. На основі аналізу нормативних документів і наукових досліджень визначено концептуальні засади професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців.

Увагу зосереджено на вітчизняному досвіді впровадження освітніх стратегій, спрямованих на розвиток професійної самореалізації, зокрема через інтеграцію психолого-педагогічних дисциплін, розвиток критичного мислення, формування навичок саморозвитку та професійного самовдосконалення. Розкрито потенціал освітніх компонентів, зорієнтованих на особистісне зростання, лідерство, міжкультурну комунікацію та формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти.

Проаналізовано роль науково-дослідної діяльності, участі у конференціях, тренінгах і проєктах для формування досвіду самореалізації, розвитку рефлексії, комунікативних і дослідницьких умінь. Закцентовано на значенні дуальної форми освіти, яка забезпечує інтеграцію теоретичної підготовки з практичною діяльністю та сприяє формуванню готовності до професійної самореалізації в реальних умовах професійного середовища.

Встановлено, що ефективність професійної самореалізації майбутніх авіаційних фахівців визначається комплексним поєднанням освітніх, наукових і практичних компонентів підготовки, а також створенням освітнього середовища, зорієнтованого на розвиток мотиваційно-ціннісної сфери, професійної ідентичності та здатності до саморозвитку.

Ключові слова: професійна самореалізація, майбутні авіаційні фахівці, фахова підготовка, освітні стратегії, саморозвиток.

Поставлення проблеми. Українська педагогічна спільнота має значний досвід професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців з урахуванням вимог галузі та сучасних освітніх підходів. Водночас питання професійної самореалізації у процесі навчання потребує оновлення змісту вищої освіти та зорієнтованості на розвиток особистісного потенціалу здобувачів освіти. Вивчення вітчизняних стратегій професійної самореалізації у процесі фахової підготовки сприятиме вдосконаленню освітнього процесу, підвищенню його результативності та забезпеченню умов професійного становлення майбутніх авіаційних фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні напрями та вимоги до сучасної організації професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців у вищій школі ґрунтуються на

положеннях освітніх та галузевих нормативно-правових документів, з-поміж яких Закон України «Про вищу освіту» (2014), Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (2019), Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки (2022), Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року (2024) тощо.

Визначені у законодавчих документах стратегічні орієнтири розвитку освіти й авіаційної галузі створюють науково-методологічне підґрунтя для модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців. Зокрема, Цілі сталого розвитку України актуалізують потребу професійної самореалізації майбутніх авіаційних фахівців у процесі фахової підготовки. Так, Ціль 4 – забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення

можливості навчання впродовж усього життя для всіх – має на меті не лише досягнення предметних результатів, а насамперед становлення особистості майбутнього фахівця. Це потребує впровадження практико-зорієнтованих методик, використання цифрових технологій і симуляційних засобів для розвитку самостійності, критичного мислення і фахових компетентностей студентів у професійній підготовці [Про Цілі сталою розвитку].

Вітчизняні стратегії професійної самореалізації майбутніх авіаційних фахівців представлені в окремих сучасних дисертаційних дослідженнях. Зокрема, І. Файнман теоретично обґрунтувала й експериментально перевірила педагогічні умови формування готовності майбутніх авіадиспетчерів до професійної самореалізації у процесі підготовки до ведення радіообміну. З-поміж умов науковиця виокремлює: 1) актуалізацію суб'єктного досвіду курсантів та розширення їхніх суб'єктних функцій у процесі підготовки до ведення радіообміну; 2) забезпечення комунікації між суб'єктами освітнього процесу на основі діалогічної взаємодії; 3) створення навчальних ситуацій квазіпрофесійної авіадиспетчерської діяльності на усіх етапах підготовки до ведення радіообміну [Файнман].

Цікавою для нашого дослідження є система педагогічних взаємодій, прийомів, методів і форм роботи, запропонована авторкою. Для вивчення самореалізації як психологічного феномена, усвідомлення її особливостей та основних характеристик при вивченні курсу «Психологія» студентам запропоновано такі питання: 1. Гуманістична концепція А. Маслоу. Базові потреби особистості. 2. Потреба у самореалізації. Поняття «самореалізація особистості». 3. Фактори самореалізації особистості. 4. Сфери самореалізації. Самореалізація у професійній сфері. Окрім того, в освітній процес підготовки впроваджено дисципліну «Основи професійної самореалізації майбутніх авіадиспетчерів». Для її вивчення передбачено 16 лекційних, 20 практичних, 18 самостійних годин [Файнман : 97].

Розвиток професійного самовдосконалення майбутніх авіадиспетчерів у процесі вивчення професійно зорієнтованих дисциплін досліджує В. Азат'ян. На думку вченої, підготовка

фахівців стає ефективною за умови забезпечення мотивації на розвиток професійного самовдосконалення; пізнавальної самостійності в навчальній діяльності курсантів-диспетчерів; їхньої самосвідомості, тобто усвідомлене ставлення до отримання стійких знань, навичок і вмінь з управління повітряним рухом в очікуваних та екстремальних ситуаціях; саморозвитку як бажання курсантів-диспетчерів опанувати комплексом професійних умінь з управління повітряним рухом; здатності прогнозувати розвиток ситуації та передбачати результат діяльності; особистісних і професійно важливих якостей оператора особливо складних систем управління, ким є авіадиспетчер [Азат'ян : 8].

Дослідно-експериментальну роботу Т. Дорошенко спрямовано на формування готовності майбутніх менеджерів авіаційної галузі до професійної самореалізації в процесі фахової підготовки. Одержані результати полягають у теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці таких педагогічних умов: 1) розвиток внутрішньої мотивації майбутніх менеджерів авіаційної галузі до професійної самореалізації через розкриття особистісного потенціалу; 2) міждисциплінарна інтеграція до професійної підготовки під час вивчення дисциплін економічного й авіаційного спрямування; 3) забезпечення практичної спрямованості навчання через використання інноваційних методів квазіпрофесійної діяльності; 4) розвиток професійно важливих якостей і вмінь через організацію рефлексивно-творчої діяльності [Дорошенко : 23–24].

У контексті нашого дослідження великий інтерес викликає досвід впровадження тренінг-курсу «Формування професійних якостей і вмінь майбутніх менеджерів авіаційної галузі». Тренінг має на меті формування у майбутніх менеджерів професійних якостей і вмінь, зокрема лідерських якостей (розширення уявлень про лідерство як спосіб організації малої групи та управління нею, активізація лідерського потенціалу як сукупності вмінь самоуправління й керування людьми, окреслення власних сильних і слабких сторін щодо лідерства в тих чи тих ситуаціях тощо); оволодіння вміннями саморегуляції й пізнання власного емоційного стану для його подаль-

шого коригування; розвиток уміння ефективної комунікації; розвиток уміння працювати в команді; забезпечення якісної підготовки менеджерів до реалізації соціально-психологічних аспектів авіаційної галузі; досягнення високої результативності в міжособистісному спілкуванні. Тренінг складається з трьох модулів та самостійної роботи [Дорошенко : 148].

Авторську модель формування самостійності майбутніх авіаційних фахівців в процесі професійної підготовки презентовано в дисертаційному дослідженні О. Бикової. Дослідниця зауважує, що через глибокі внутрішні процеси самореалізації, професійного самоствердження та ціннісної саморефлексії виявляється «самоздійснення» як елемент формування самостійності майбутнього авіаційного фахівця [Бикова : 48].

У науковій праці зацентовано на взаємозв'язку саморозвитку та професійної самореалізації здобувачів освіти. Зазначена соціально-професійна група охоплює молодь переважно у віці близько двадцяти років, яка перебуває на етапі професійної соціалізації й активно залучена до процесу професійного самоствердження. Підготовка авіаційних фахівців, на думку О. Бикової, може мати як репродуктивний, так і творчий характер із потребою постійного оновлення знань і творчого їхнього опрацювання. Водночас прагнення майбутніх авіафахівців до саморозвитку в обраній галузі змінюється під впливом зовнішніх (соціальне та професійне середовище, система суспільних взаємин) і внутрішніх чинників (індивідуальне сприйняття обставин, життєвий досвід, рівень освіти і культури). Розбіжності між зовнішніми умовами й особистісними характеристиками здатні як стимулювати індивідуальну активність, так і обмежувати її, що зумовлює складність і багатомірність процесу професійної самореалізації [Бикова : 178–179].

Отже, проведений аналіз дозволяє визначити закономірності професійної самореалізації майбутніх авіаційних фахівців, окреслити її внутрішні й зовнішні чинники, а також визначити наукові підходи до професійної самореалізації здобувачів освіти у фаховій підготовці.

Результати та дискусії. Запорукою успішного розроблення та теоретичного обґрунту-

вання системи професійної самореалізації майбутніх авіаційних фахівців є аналіз надбань вищої школи з питань професійної підготовки здобувачів освіти.

Фахову підготовку майбутніх авіаційних фахівців здійснюють провідні заклади вищої освіти, з-поміж яких Державне некомерційне підприємство «Державний університет «Київський авіаційний інститут», Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут», Національний університет «Запорізька політехніка», Українська державна льотна академія, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба.

Зазначимо, що сучасний етап розвитку авіаційної галузі характеризується зростанням вимог до рівня компетентностей майбутніх фахівців, що зумовлює необхідність систематичного вдосконалення й оновлення змісту та структури освітніх програм. Варіативність освітніх компонентів, упровадження вибіркового дисциплін і сучасних практик дають змогу формувати індивідуальні освітні траєкторії для всебічного розвитку студентів у процесі фахової підготовки. З огляду на наше дослідження цінним є зміст дисциплін, зорієнтованих на вивчення психолого-педагогічних особливостей професійної самореалізації майбутніх авіаційних фахівців. Розглянемо їх детальніше.

Вибіркова дисципліна «*Європейські практики досягнення успіху: особистісний розвиток через професіоналізацію, демократичні практики та рівність*» (4 кредити) пропонується студентам бакалаврату у Київському авіаційному інституті. Предметом дисципліни є вивчення європейських підходів до досягнення успіху особистості через професіоналізацію (мотивацію до якісного оволодіння професією), особистісний розвиток (становлення через освіту та практику суспільної взаємодії), демократичні практики та рівність у контексті сучасної освіти (вивчення спільно з європейським лекторами особливостей демократичних підходів в освіті) [Європейські практики досягнення успіху].

Навчальна логістика цієї дисципліни об'єднує вісім тематичних модулів.

1. *Введення до європейських практик успіху.* Цей модуль знайомить студентів з основами європейських підходів до особистісного розвитку, демократії та рівності у вищій освіті, ключовими принципами професіоналізації в умовах глобалізації, а також взаємозв'язком міжособистісних цінностей та успішної кар'єри.

2. *Особистісний розвиток і кар'єрне планування.* Цей модуль розвиває навички самоуправління, постановки цілей і планування кар'єри, освоєння методів самопізнання і професійного розвитку, вивчення стратегій успіху в різних сферах діяльності через досягнення особистісної гармонії.

3. *Демократичні практики в освіті та суспільстві.* Цей модуль критично аналізує демократичні процеси у вищій освіті, принципи рівності та інклюзії, формує навички участі в демократичних процесах, врахування різноманітності в суспільстві та академічному середовищі.

4. *Різноманітність та інклюзія в освітньому процесі.* Цей модуль є важливим для розвитку толерантності, адаптивності й готовності до професійної діяльності в багатокультурному середовищі. Передбачає опанування методами роботи з різноманітними групами студентів, створення інклюзивного освітнього середовища, вивчення соціальної різноманітності.

5. *Особисті цінності і професіоналізм.* Модуль формує особистісні цінності як основу професіоналізму, розглядає вплив особистих переконань на професійну діяльність, розробляє стратегії для досягнення успіху в кар'єрі через інтеграцію моральних принципів та етичних норм.

6. *Лідерство та соціальна відповідальність.* Цей модуль розвиває лідерські якості й управлінські компетентності разом із соціальною відповідальністю, що формує ідеї соціально зорієнтованого лідерства для досягнення позитивних змін у суспільстві та професійній діяльності.

7. *Міжкультурна комунікація та глобалізація.* Цей модуль призначено для студентів, які засвоюють міжкультурну комунікацію та адаптацію в умовах глобалізації й зацікавлені в розвитку навичок ефективної взаємодії

з представниками різних культур в освітньому та професійному середовищі.

8. *Особистісний розвиток та успішна адаптація у глобальному середовищі.* Модуль забезпечує розроблення індивідуального плану професійного розвитку студентів. Студенти беруть участь у рольових іграх і тренінгах для освоєння методів адаптації до змін у глобальному світі, формування соціальної та професійної адаптивності, розвитку навичок саморегуляції і стратегічного мислення для майбутніх лідерів і фахівців.

Освітній компонент «Європейські практики досягнення успіху: особистісний розвиток через професіоналізацію, демократичні практики та рівність» забезпечує студентів навичками, знаннями й досвідом для розроблення і впровадження освітніх і професійних проєктів, керування командами та розвитку лідерської компетентності, застосування інклюзивних методів навчання для забезпечення рівних можливостей, а також формування критичного мислення й емоційного інтелекту для ефективного ухвалення рішень. Майбутні фахівці опановують принципи впровадження демократичних практик в освітній і професійній діяльності, визначають власні цінності та формулюють стратегії особистісного розвитку для досягнення успіху в глобальному контексті. Окрім того, у здобувачів освіти формуються навички вільного та відкритого спілкування, взаємоповаги і командної взаємодії, розуміння практичних аспектів інклюзії і забезпечення рівності.

Формування системи знань про технології особистісного та професійного зростання, набуття практичних навичок у саморозвитку, вироблення вмінь прогнозувати і контролювати його результати забезпечує вибірково дисципліна «*Технологія особистісного та професійного зростання фахівця*» (3 кредити). Студенти опановують моделі особистісного та професійного саморозвитку, технології взаємодії із соціальним оточенням для вдосконалення особистісних і професійних якостей, прогнозують і реалізують технології саморозвитку.

Практичний складник курсу спрямовано на формування на заняттях розвивального середовища для молоді, опанування основними

поняттями саморозвитку, вивчення передумов особистісного саморозвитку та його зв'язок із професійним зростанням. Особлива увага приділяється аналізу особистісних рис, які сприяють або перешкоджають ефективному саморозвитку, а також професійно значущих характеристик, що впливають на динаміку професійного самовдосконалення.

У межах дисципліни досліджується зміст і структура саморозвитку особистості, визначаються рушійні сили, що стимулюють професійний розвиток фахівця, та методи самоактуалізації і внутрішньої мотивації до особистісного й професійного зростання. Окрему увагу приділено аутотренінгу як ефективному методу формування навичок саморозвитку і стимулювання до активного особистісного вдосконалення.

Застосування психолого-педагогічних технологій розвитку особистості дозволяє системно організувати процес самовдосконалення, чітко визначати способи реалізації особистісного потенціалу, забезпечити стійке особистісне та професійне зростання майбутніх фахівців.

В Українській державній льотній академії підготовка майбутніх авіаційних фахівців здійснюється на факультеті льотної експлуатації за такими освітніми програмами: «Льотна експлуатація повітряних суден», «Технічне обслуговування та ремонт повітряних суден і авіаційних двигунів», «Організаційне забезпечення та управління авіаційним виробництвом».

У межах магістерської програми спеціальності «Авіаційний транспорт» студентам пропонуються вибіркові дисципліни, спрямовані на вивчення особливостей професійної самореалізації у фаховій підготовці, з'ясування її сутності, змісту, функцій, розроблення методик та концепцій їх упровадження в освітній процес. Так, освітній компонент «*Організація командної роботи на авіаційному транспорті*» зорієнтовує на розвиток умінь ефективної взаємодії у професійних колективах і формування здатності до лідерства [Каталог вибіркових дисциплін 2025–2026 н. р.]. Метою курсу є підготовка здобувачів освіти до роботи в команді й управління груповими процесами для професійної самореалізації в авіаційній

сфері. Завдання дисципліни передбачають вивчення принципів організації командної діяльності, механізмів міжособистісної комунікації, розвиток навичок критичного оцінювання результатів колективної роботи, формування компетентностей у сфері прийняття управлінських рішень і розв'язання конфліктних ситуацій. Отже, зміст цієї дисципліни сприяє усвідомленню власної ролі в команді, формуванню професійної ідентичності й розвитку внутрішньої мотивації до самореалізації.

Досвідом фахової підготовки майбутніх авіаційних фахівців до професійної самореалізації діляться науковці, викладачі, самі здобувачі освіти. Так, у Київському авіаційному інституті щорічно організовуються Міжнародні науково-практичні конференції: «Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій» та «Авіаційна та екстремальна психологія в контексті психологічних досягнень», де обговорюються тенденції й зміни в українській і світовій освітній та авіаційній системах [Авіаційна та екстремальна психологія].

Київський авіаційний інститут з 2011 р. щорічно проводить Міжнародну науково-практичну конференцію здобувачів вищої освіти і молодих учених «Політ. Сучасні проблеми науки». Цей науковий форум посідає особливе місце з-поміж освітньо-дослідницьких практик студентів, оскільки поєднує широкий спектр напрямів авіаційної проблематики, створює середовище для апробації результатів досліджень [Політ. Сучасні проблеми науки].

У такий спосіб здобувачі вищої освіти публічно презентують наукові ідеї, дискутують із науковцями, стейкхолдерами, встановлюють професійні контакти. На наш погляд, це впливає на вироблення навичок самостійного пошуку розв'язання дослідницької проблеми, її представлення та відповідальності кожного учасника за прийняте рішення, інтеграцію знань, здобутих у процесі навчання. Участь у таких заходах розвиває навички самопрезентації й рефлексії власних наукових і практичних досягнень, формує готовність майбутніх авіаційних фахівців до професійної самореалізації.

Національний університет «Запорізька політехніка» 2024 р. започаткував Всеукраїнську

науково-технічну конференцію з міжнародною участю «Молодь в авіації: нові рішення та перспективні технології» для студентів, аспірантів і молодих учених. Ця освітня платформа дає змогу здобувачам освіти презентувати наукові здобутки, дослідницькі проекти, обмінюватися досвідом й ознайомлюватися з міжнародними практиками. Тематика конференції охоплює широке коло питань, пов'язаних із розвитком інноваційних підходів в авіаційній техніці, технологіях і професійній підготовці фахівців [Молодь в авіації].

Українська державна льотна академія щорічно проводить Всеукраїнську науково-практичну конференцію молодих учених, курсантів і студентів «Авіація та космонавтика: напрями інноваційного розвитку», яка присвячена Всесвітньому Дню авіації і космонавтики. Залучення студентів до наукових заходів сприяє розвитку навичок фахової комунікації, критичного мислення та лідерства. Конференція є не лише майданчиком для презентації досліджень, а й засобом формування ціннісних орієнтацій і мотиваційних стратегій, які безпосередньо впливають на процес професійної самореалізації майбутніх авіаційних фахівців [Авіація та космонавтика].

Цінними для нашого дослідження є результати держбюджетної науково-дослідної роботи «Психологічні засади самореалізації особистості у різних сферах життєдіяльності», яку реалізовано в Київському авіаційному інституті кафедрою авіаційної психології впродовж 2019–2022 рр. У межах проекту теоретично та емпірично обґрунтовано багатовимірність самореалізації особистості, визначено її психологічні передумови, структурні компоненти й динаміку в різних сферах життєдіяльності. Особливу увагу приділено ролі мотиваційно-ціннісних характеристик, становленню ціннісних орієнтацій особистості, виявленню психологічних механізмів розвитку самореалізації. На нашу думку, отримані результати можуть бути впроваджені у фахову підготовку майбутніх авіаційних фахівців для пошуку ефективних підходів розвитку професійної самореалізації.

Важливим складником самореалізації студентської молоді є безпосередній зв'язок практики з навчальними дисциплінами, тео-

ретичних знань з реальними умовами професійної діяльності. Саме таку функцію виконує дуальна форма навчання, яка реалізується у Національному аерокосмічному університеті «Харківський авіаційний інститут». Вона надає можливість поєднувати навчання з практикою на підприємствах, що сприяє набуттю досвіду, розвитку фахової компетентності та формуванню готовності до самореалізації [Положення про дуальну форму здобуття вищої освіти].

З-поміж переваг дуальної системи навчання порівняно з традиційною науковці виокремлюють такі: розвиток мотивації до отримання знань і набуття навичок професійної діяльності; формування психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності; урахування закладом освіти вимог замовників-підприємств до майбутніх фахівців; працевлаштування випускників (адже вони повністю відповідають вимогам роботодавця, а навчання максимально наближене до потреб виробництва); оцінювання якості підготовки фахівців роботодавцями (можливість оцінити рівень готовності до професійної діяльності в умовах виробництва); стажування викладачів на виробництві; залучення фахівців підприємств-партнерів до освітнього процесу [Zakharchenko, P. (Eds.)]. Отже, дуальна освіта інтегрує навчання і практику для забезпечення підготовки конкурентоспроможних фахівців і створення умов для їхньої успішної професійної самореалізації.

Для підготовки здобувачів освіти до успішного працевлаштування ХАІ у співпраці з Харківським обласним центром зайнятості організували динамічний онлайн-семінар «Work Quest: місія – знайти роботу» (2025). Захід спрямовано на ознайомлення студентів з сучасними інструментами пошуку роботи, ефективними стратегіями проходження співбесіди, особливостями формування конкурентоспроможного резюме й розвитку навичок самопрезентації. Майбутні фахівці отримали рекомендації щодо методів адаптації на першому робочому місці, проаналізували фактори мотивації, які впливають на прагнення до саморозвитку і професійної активності. Такі ініціативи поєднують науково-методичний і практичний компоненти, адже не лише фор-

мують у студентів професійну компетентність і впевненість у власних силах, а й створюють сприятливі умови для їхнього входження до професійного середовища. У контексті нашого дослідження подібні заходи слугують ефективним механізмом інтеграції знань, умінь і особистісних якостей, необхідних для самореалізації майбутніх фахівців [Онлайн-семинар «Work Quest: місія – знайти роботу»].

Здобувачі вищої освіти Української державної льотної академії активно долучаються до проєктів, зорієнтованих на професійну самореалізацію. Зокрема, майбутні авіаційні фахівці взяли участь у мотиваційній лекції «EU FOR YOUTH: Навчайся. Подорожуй. Зростаєй», що проходила в межах Днів кар'єри в ЄС в Україні – 2025 у форматі тренінгів з кар'єрного розвитку та євроінтеграції. Студентська молодь ознайомила з особливостями планування власної професійної траєкторії та використання програм ЄС для здобуття міжнародного досвіду. Окрім того, обговорення професійних проблем, аналіз практичних кейсів, участь у програмах і волонтерських проєктах сприяють розвитку комунікативних, соціальних і лідерських навичок. Отже, такі заходи є ефективним механізмом інтеграції освітніх, мотиваційних і практичних компонентів, формують готовність студентів до професійного розвитку і забезпечують їхню конкурентоспроможність на сучас-

ному ринку праці.

Висновки. У підсумку зазначимо, що з-поміж стратегій розвитку професійної самореалізації майбутніх авіаційних фахівців у вітчизняних закладах вищої освіти виокремлено такі:

- інтеграцію положень нормативно-правових документів та освітніх стандартів у систему професійної підготовки;
- упровадження інноваційних форм навчання, зокрема дуальної освіти, що поєднує теоретичне навчання з практичною діяльністю у виробничих умовах;
- розроблення та викладання спеціалізованих дисциплін психолого-педагогічного і професійно зорієнтованого змісту, які формують готовність до самопізнання, критичного мислення й професійного самовдосконалення;
- залучення студентів до науково-дослідної діяльності, конференцій, семінарів, тренінгів для розвитку комунікативних і дослідницьких компетентностей;
- партнерство з роботодавцями, організація практик, стажувань і кар'єрних заходів для забезпечення поступового входження майбутніх фахівців у професійне середовище;
- створення освітнього середовища зорієнтованого на розвиток мотиваційно-ціннісної сфери, формування фахової ідентичності й готовності до ефективної самореалізації у професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень: збірник наукових праць / за заг. ред. Л. С. Яковицької, С. Л. Горбенко. Національний авіаційний університет. Київ: НАУ, 2024. 350 с. URL: https://apsx.nau.edu.ua/wp-content/uploads/2024/10/Zbirnyk_mater_konf_APSKh_NAU_17.04.2024-1.pdf
2. Авіація та космонавтика: напрями інноваційного розвитку / Українська державна льотна академія. URL: <https://www.sfa.org.ua/index.php/ua/nauka/nk/2021-05-18-08-09-24>
3. Азат'ян В. І. Педагогічні умови розвитку професійного самовдосконалення майбутніх авіадиспетчерів в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Запоріжжя, 2015. 20 с.
4. Бикова О. І. Формування самостійності майбутніх авіаційних фахівців в процесі професійної підготовки: дис. ... докт. філософії: 011 Освітні, педагогічні науки. Кропивницький, 2025. 220 с.
5. Дорошенко Т. М. Формування готовності майбутніх менеджерів авіаційної галузі до професійної самореалізації: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кропивницький, 2020. 382 с.
6. Європейські практики досягнення успіху: особистісний розвиток через професіоналізацію, демократичні практики та рівність / Державний університет «Київський авіаційний інститут». URL: <https://drive.google.com/file/d/1bGx6OIFIFVpUOULPznGy1xb3IrCWSOMU/view>
7. Каталог вибіркового дисциплін 2025–2026 н. р. (магістерський рівень) / Українська державна льотна академія. URL: https://www.usfa.edu.ua/wp-content/uploads/2026/03/katalog_vybirkovyh_dys_2025_2026_j6_mag.pdf
8. Молодь в авіації: нові рішення та перспективні технології / Національний університет «Запорізька політехніка». URL: <https://zp.edu.ua/conference-2025-4-5/>

9. Онлайн-семинар «Work Quest: місія – знайти роботу» / Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут». URL: <https://studgorodok.khai.edu.ua/news/onlajn-seminar-work-quest-misiya-znajti-robotu/>

10. Політ. Сучасні проблеми науки. Транспортні технології та логістика. *Тези доповідей XXV Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених*, Київ, 2025, Державний університет «Київський авіаційний інститут» / Редакційна колегія К. Семенова [та ін.]. Київ: KAI, 2025. 121 с. URL: https://nau.edu.ua/site/variables/docs/docsmenu/studnauka/polit2025/Polit-2025_FTL.pdf

11. Положення про дуальну форму здобуття вищої освіти / Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут». URL: <https://khai.edu/polozenna-pro-dualnu-formu-zdobutta-visoi-osviti>

12. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

13. Файнман І. Б. Формування готовності майбутніх авіадиспетчерів до професійної самореалізації у процесі підготовки до ведення радіообміну: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кіровоград, 2013. 396 с.

14. Zakharchenko, P., Romanenko, O., Alaverdian, L., Dymenko, R., & Tsymbal, S. (2023). *Dualna forma zdobuttia osvity v konteksti suchasnykh osvitnikh tendentsii Ukrainy* [Dual form of education within the framework of contemporary educational trends in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu* [Scientific Bulletin of National Mining University], (6), 156–161. <https://doi.org/10.33271/nvngu/2023-6/156> [in Ukrainian]

REFERENCES

1. Yakovytska, L. S., & Horbenko, S. L. (Eds.). (2024). *Aviatsiina ta ekstremalna psykholohiia u konteksti tekhnolohichnykh dosiahnen: zbirnyk naukovykh prats* [Aviation and extreme psychology in the context of technological achievements: collection of scientific papers]. Kyiv: National Aviation University. URL: https://apsx.nau.edu.ua/wp-content/uploads/2024/10/Zbirnyk_mater_konf_APSKh_NAU_17.04.2024-1.pdf [in Ukrainian]

2. Aviatsiia ta kosmonavtyka: napriamy innovatsiinoho rozvytku [Aviation and cosmonautics: directions of innovative development]. Kropyvnytskyi: Ukrainian State Flight Academy. URL: <https://www.sfa.org.ua/index.php/ua/nauka/nk/2021-05-18-08-09-24> [in Ukrainian]

3. Azatian, V. I. (2015). *Pedahohichni umovy rozvytku profesiinoho samovdoskonalennia maibutnykh aviadyspetcheriv u protsesi vyvchennia profesiino-oriietovanykh dystsyplin* [Pedagogical conditions for the development of professional self-improvement of future air traffic controllers in the process of studying professionally oriented disciplines]. Zaporizhzhia. [in Ukrainian]

4. Bykova, O. I. (2025). *Formuvannia samostiinosti maibutnykh aviatsiinykh fakhivtsiv u protsesi profesiinoy pidhotovky* [Formation of independence of future aviation specialists in the process of professional training]. Kropyvnytskyi. [in Ukrainian]

5. Doroshenko, T. M. (2020). *Formuvannia hotovnosti maibutnykh menedzheriv aviatsiinoy haluzi do profesiinoy samorealizatsii* [Formation of readiness of future aviation industry managers for professional self-realization]. Kropyvnytskyi. [in Ukrainian]

6. Yevropeiski praktyky dosiahnennia uspiyku: osobystisnyi rozvytok cherez profesionalizatsiiu, demokratychni praktyky ta rivnist [European practices of achieving success: personal development through professionalization, democratic practices and equality]. Kyiv: State University “Kyiv Aviation Institute”. URL: <https://drive.google.com/file/d/1bGx6OIFIFVpUOULPznGy1xb3IrCWSOMU/view> [in Ukrainian]

7. Katalog vybirkovykh dystsyplin 2025–2026 n. r. (mahisterskyi riven) [Catalogue of elective disciplines 2025–2026 academic year (master’s level)]. Kropyvnytskyi: Ukrainian State Flight Academy. URL: https://www.usfa.edu.ua/wp-content/uploads/2026/03/katalog_vybirkovyh_dyc_2025_2026_j6_mag.pdf [in Ukrainian]

8. Molod v aviatsii: novi rishennia ta perspektyvni tekhnolohii [Youth in aviation: new solutions and перспективні technologies]. Zaporizhzhia: Zaporizhzhia Polytechnic National University. URL: <https://zp.edu.ua/conference-2025-4-5/> [in Ukrainian]

9. Onlain-seminar «Work Quest: misiia – znaity robotu» [Online seminar “Work Quest: mission – find a job”]. Kharkiv: National Aerospace University “Kharkiv Aviation Institute”. URL: <https://studgorodok.khai.edu.ua/news/onlajn-seminar-work-quest-misiya-znajti-robotu/> [in Ukrainian]

10. Semenova, K. (Ed.). (2025). *Polit. Suchasni problemy nauky. Transportni tekhnolohii ta lohistyka: tezy dopovidei XXV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii zdobuvachiv vyshchoi osvity i molodykh uchennykh* [Flight. Modern problems of science. Transport technologies and logistics: Proceedings of the XXV International scientific and practical conference of higher education students and young scientists]. Kyiv: State University “Kyiv Aviation Institute”. URL: https://nau.edu.ua/site/variables/docs/docsmenu/studnauka/polit2025/Polit-2025_FTL.pdf [in Ukrainian]

11. Polozhennia pro dualnu formu zdobuttia vyshchoi osvity [Regulations on the dual form of higher education]. Kharkiv: National Aerospace University “Kharkiv Aviation Institute”. URL: <https://khai.edu/polozenna-pro-dualnu-formu-zdobutta-visoi-osviti> [in Ukrainian]

12. Ukraine. (2019). *Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 722/2019* [On the Sustainable Development Goals of Ukraine until 2030: Decree of the President of Ukraine No. 722/2019]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> [in Ukrainian]

13. Fainman, I. B. (2013). *Formuvannia hotovnosti maibutnikh aviadyspetcheriv do profesiinoi samorealizatsii u protsesi pidhotovky do vedennia radioobminu* [Formation of readiness of future air traffic controllers for professional self-realization in the process of training for radiotelephony communication]. Kirovohrad. [in Ukrainian]

14. Zakharchenko, P., Romanenko, O., Alaverdian, L., Dymenko, R., & Tsymbal, S. (2023). *Dualna forma zdobuttia osvity v konteksti suchasnykh osvitnikh tendentsii Ukrainy* [Dual form of education within the framework of contemporary educational trends in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu* [Scientific Bulletin of National Mining University], (6), 156–161. <https://doi.org/10.33271/nvngu/2023-6/156> [in Ukrainian]

S. H. RADUL

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Professional and Aviation Language Training, Ukrainian State
Flight Academy, Kropyvnytskyi, Ukraine*

E-mail: radul_sg@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-0899-3719>

DOMESTIC STRATEGIES FOR THE PROFESSIONAL SELF-REALIZATION OF FUTURE AVIATION SPECIALISTS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

This article analyses domestic strategies for the professional self-fulfilment of future aviation specialists during their professional training. It is argued that the modern higher education system is geared not only towards the development of professional competencies, but also towards the development of students' personal potential and their ability to consciously realise their professional opportunities in their academic and professional activities. Based on an analysis of regulatory documents and scientific research, the conceptual foundations of the professional training of future aviation specialists have been identified.

Attention is focused on domestic experience in implementing educational strategies aimed at developing professional self-realisation, in particular through the integration of psychological and pedagogical disciplines, the development of critical thinking, and the formation of self-development and professional self-improvement skills. The potential of educational components focused on personal growth, leadership, intercultural communication and the formation of individual educational trajectories for learners is explored.

The role of research activities, participation in conferences, training sessions and projects in fostering self-realisation, developing reflection, and enhancing communication and research skills is analysed. Emphasis is placed on the importance of dual education, which ensures the integration of theoretical training with practical activities and contributes to the development of readiness for professional self-realisation in the real-world conditions of the professional environment.

It has been established that the effectiveness of the professional self-realisation of future aviation specialists is determined by a comprehensive combination of educational, scientific and practical training components, as well as the creation of an educational environment focused on the development of the motivational and value sphere, professional identity and the capacity for self-development.

Key words: professional self-realisation, future aviation specialists, professional training, educational strategies, self-development.

Дата першого надходження статті до видання: 12.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

